

**Analyzing the Perspective of Rural Communities in Relation to the Factors Deterring
and Promoting the Development of Rural Tourism
(Case Study: Villages of Nir City)**

Bahram Imani^{1*}, Mansor Rahmati², Mohammad Bagher Mehdizadeh³

1- Associate Professor, Department of Urban and Rural Planning, University of Mohaghegh
Ardabili, Ardabil, Iran bahram_imani60@yahoo.com

(*Corresponding Author Email: bahram_imani60@yahoo.com)

2- Assistant of Professor of Political of Geography, University of Mohaghegh Ardabili,
Ardabil, Iran rahmati1358@gmail.com

3- MA Student of Rural Planning, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

Abstract

The present study was applied, descriptive-analytical, and quantitative-qualitative in terms of the purpose, nature, and approach. Library and field methods were used to gather the required data. The statistical population of the study comprised 10 tourist villages in the central part of Nir city with a population of 1157. Based on Cochran's formula, the sample size was 289 people, which was increased to 300 people to achieve better results. The distribution of the number of samples in the villages was in proportion to their population. The natural, economic, social, cultural, physical, and managerial (institutional) indicators were used in both progressive and inhibitory dimensions. Based on the qualitative content analysis of the collected data through review of sources and interviews, key concepts were extracted from the text of notes and interviews, and during open coding, 30 inhibiting factors and 22 promoting factors were identified. The validity and reliability of the questionnaire were confirmed by experts in this field and Cronbach's alpha coefficient (0.85), respectively. SPSS19 and Lisrel software were used for data analysis. The results of the study showed that among the factors promoting rural tourism, the highest factor loads among the underlying physical, environmental, socio-economic, and managerial-institutional factors were related to the beauties in rural housing, having beautiful and original natural landscapes, the existence of a diversity of livelihood, the increase of institutions and non-governmental organizations in the field of tourism, respectively. Regarding the deterrents, the results showed that the highest factor loads among the physical, environmental, socio-economic, and managerial-institutional were related to weaknesses in the field of road and transportation, the destruction of natural resources in the village, the lack of allocation of bank credits to the tourism sector, and finally the lack of coordination between the organizations and the ministries in charge, respectively.

Keywords: Rural Tourism, Sustainable Tourism, Deterrents, Driving Factors, Nir City.

تحلیل دیدگاه جوامع روستایی درباره عوامل بازدارنده و پیش‌برنده توسعه گردشگری روستایی

نمونه پژوهش: روستاهای شهرستان نیر

بهرام ایمانی^{۱*}، منصور رحمتی^۲، محمدباقر مهدی زاده^۳

۱- دانشیار، گروه برنامه‌ریزی شهری و روستایی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران bahram_imani60@yahoo.com

۲- استادیار، گروه جغرافیای سیاسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران rahmati1358@gmail.com

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

reza.mehdizadehnir@gmail.com

چکیده

در دنیای امروز گردشگری در نواحی روستایی به مثابه یک راهبرد جدید توجه جوامع محلی و برنامه‌ریزان را جلب کرده است و عامل مهم توسعه مناطق روستایی در نظر گرفته می‌شود؛ بر این اساس پژوهش حاضر در زمینه بررسی عوامل بازدارنده و پیش‌برنده توسعه گردشگری روستایی در شهرستان نیر انجام شده است.

این پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و براساس ماهیت، توصیفی تحلیلی و رویکرد حاکم بر آن، کمی و کیفی است. برای به‌دست‌آوردن داده‌های مورد نیاز از روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش، ۱۰ روستای گردشگری پذیر در بخش مرکزی شهرستان نیر با جمعیت ۱۱۵۷ نفر است. حجم نمونه براساس فرمول کوکران ۲۸۹ نفر برآورد شد که برای دستیابی به نتایج بهتر به ۳۰۰ نفر افزایش یافت و پراکندگی تعداد نمونه‌ها در روستاها متناسب با تعداد جمعیت آنها توزیع شد. برای بررسی موضوع از شاخص‌های طبیعی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، کالبدی و مدیریتی (نهادی) در دو بعد پیش‌برنده و بازدارنده بهره گرفته شد و براساس تحلیل محتوای کیفی داده‌های گردآوری شده با بررسی منابع و مصاحبه‌ها، مفاهیم کلیدی از متن یادداشت‌ها و مصاحبه‌ها استخراج و طی انجام کدگذاری باز، ۳۰ عامل بازدارنده و ۲۲ عامل پیش‌برنده شناسایی شد. نتایج نشان می‌دهد از بین عوامل پیش‌برنده گردشگری روستایی، بیشترین بار عاملی در عامل زیربنایی کالبدی به گویه زیبایی‌های موجود در مسکن روستایی، در عامل محیطی به گویه برخورداری از چشم‌اندازهای زیبا و بدیع طبیعی، در عامل اقتصادی اجتماعی به گویه وجود تنوع معیشت و در عامل مدیریتی نهادی به گویه افزایش نهادها و سازمان‌های غیردولتی در زمینه گردشگری مربوط بوده است. درباره عوامل بازدارنده نیز نتایج نشان می‌دهد در عامل زیربنایی کالبدی گویه ضعف در حوزه راه و ترابری، در عامل محیطی تخریب‌های صورت گرفته در استفاده از منابع طبیعی روستا، در عامل اقتصادی اجتماعی گویه اختصاص نیافتن اعتبارات بانکی به بخش گردشگری و در عامل مدیریتی نهادی گویه ضعف هماهنگی بین سازمان‌ها و وزارتخانه‌های متصدی تأثیر بیشتری داشته است.

واژه‌های کلیدی: گردشگری روستایی، گردشگری پایدار، عوامل بازدارنده، عوامل پیش‌برنده، شهرستان نیر

بیان مسئله

طی دهه‌ها مناطق روستایی در سراسر جهان با چالش‌های کاهش فعالیت اقتصادی، تجدید ساختار صنایع سنتی کشاورزی، پیرشدن جمعیت و مهاجرت جوانان با تحصیلات بالاتر به شهرها و کاهش شهرهای کوچک و روستاها مواجه شده‌اند (Liu et al., 2020: 178). تلاش برای بازآفرینی روستاها به پذیرش گردشگری به‌مثابه ابزاری جایگزین برای دستیابی به احیای دوباره اقتصادی و اجتماعی منجر شده است. گردشگری روستایی، محرکی برای توسعه اقتصادی است و در کیفیت‌بخشی به زندگی ساکنان روستاها نقشی برجسته دارد (Su et al., 2018: 1040). امروزه گردشگری در دنیا به یکی از منابع مهم درآمد و از عوامل مؤثر در تبادلات فرهنگی بین کشورها تبدیل شده است و به‌مثابه گسترده‌ترین صنعت خدماتی جهان اهمیت ویژه‌ای دارد (Hwang and Lee, 2015: 20). گردشگری و توسعه آن، ابزاری برای برنامه‌ریزی توسعه و روستاها به شمار می‌آید (Condeso, 2011: 5) و مدت-زمان درازی است که در بخش‌های خاصی از اروپا، شتاب‌دهنده‌ای مؤثر برای بازسازی اجتماعی اقتصادی مناطق روستایی دانسته شده است (خانی، ۱۳۹۳: ۲).

جامعه روستایی به منزله یک سیستم اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، بخشی از جامعه ملی هر کشوری است و هرگونه تحول در آن یا جامعه ملی بر یکدیگر تأثیر می‌گذارد (اروجی، ۱۳۹۶: ۱۵). در فرایند جهانی شدن اقتصاد که با شتاب بسیاری در حال انجام است و بر اقتصاد تمامی کشورهای جهان تأثیر گذاشته، برای رهایی از اقتصاد تک‌محصولی و رسیدن به توسعه پایدار و بادوام، گردشگری روستایی، یکی از مهم‌ترین محورهای رشد و توسعه اقتصادی کشورهاست؛ زیرا علاوه بر افزایش درآمدهای ارزی، اشتغال مولد و متنوع در روستاها ایجاد می‌کند و با فراهم کردن فرصت‌های شغلی مانع مهاجرت جمعیت روستایی می‌شود (جعفری و همکاران، ۱۳۹۶: ۵). در چنین شرایطی مناطق روستایی به مقصد اصلی پاسخگویی به تقاضای روزافزون ساکنان شهری برای تفریح و گردشگری تبدیل شده‌اند (Shen et al., 2019: 99). گردشگری روستایی، سیاست بازساخت اقتصاد روستایی و مکمل سایر فعالیت‌های اقتصادی روستاست (طوافی، ۱۳۹۴: ۲۷). گردشگری در نواحی روستایی لزوماً راه حلی جادویی برای توسعه نواحی روستایی نیست، بلکه باید مکمل و نه نقطه اتکا برای اقتصاد شکوفا و متنوع باشد (خانی و همکاران، ۱۳۹۳: ۴۵).

با روند جهانی شدن و شهرنشینی، مناطق روستایی از جنبه‌های اجتماعی و اقتصادی دستخوش تحول شده‌اند (Situmorang et al., 2019: 21). در ایران نیز با توجه به گسترش بی‌رویه شهرها و افزایش مشکلات ناشی از شهرنشینی جدید و همچنین خالی شدن روستاها و سرازیر شدن جمعیت این سکونتگاهها به شهرها می‌توان با رونق-دادن و گسترش نواحی گردشگرپذیر روستایی به پویایی جمعیت و اقتصاد این نواحی کمک کرد و با ایجاد اماکن تفریحی و استراحتگاهی در آنها تا اندازه‌ای از بار مشکلات و مسائل شهرها و روستاها کاست (مولایی و همکاران، ۱۳۹۷: ۳)؛ اما با وجود زمینه‌های طبیعی، فرهنگی و تاریخی، ایران هنوز نتوانسته است جایگاه خود را به‌مثابه یک کشور پذیرنده گردشگر در بازار جهانی گردشگری پیدا کند و این مسئله در زمینه گردشگری داخلی به ویژه گردشگری روستایی نیز صدق می‌کند (رمضانیاپی، ۱۳۹۵: ۲۷).

با توجه به اهمیت و اعتبار دو مقوله گردشگری و روستا، مدیران و مسئولان این دو بخش برای دستیابی به اهداف خود (اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی) به گردشگری روستایی متوسل شده‌اند و این صنعت را بُعدی در نظر گرفته‌اند که می‌توان با آن علاوه بر ایجاد اشتغال و رونق اقتصادی به پیشرفت کشور نیز کمک کرد. در این بین برنامه ریزی مناسب، دقیق و منطقی در زمینه گردشگری نیازمند شناسایی مسائل و مشکلاتی است که توسعه آن را تهدید و حرکت در مسیر توسعه را کند می‌کند. این امر بر اهمیت و ضرورت پژوهش حاضر صحنه می‌گذارد و از این همین روست که شناخت دقیق و تحلیل علمی این پدیده‌ها و چالش‌ها را به‌مثابه چهارچوب مطمئنی برای برنامه‌ریزی‌های گردشگری مطرح می‌کند؛ بنابراین با توجه به ظرفیت‌های گردشگری در شهر اردبیل به‌ویژه روستاهای هدف گردشگری در شهرستان نیر و وجود موانع و مشکلات بر سر راه توسعه این صنعت، شناسایی ظرفیت‌ها و موانع و رفع موانع موجود به‌منظور تدوین برنامه‌ریزی‌های مدون و منطقی ضروری است. محدودیت‌ها در حوزه تأمین اعتبارات زیرساختی، ضعف برنامه‌ریزی، نبود ضمانت اجرایی دولت و رغبت نداشتن بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری، سیاست توسعه گردشگری روستایی را در روستاهای شهرستان نیر با مشکلات عدیده‌ای مواجه کرده است. این مشکلات در چهار بخش کلی اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی، زیست‌محیطی و ساختاری نهادی بررسی می‌شود. این پژوهش در این زمینه به برنامه‌ریزان و مدیران این حوزه با توجه به محدودبودن پژوهش‌های انجام‌شده کمک می‌کند.

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های داخلی و خارجی متعددی با موضوع گردشگری روستایی انجام شده است؛ از جمله لطیفی و همکاران (۱۳۹۲) در مقاله‌ای به قصد بررسی موانع مؤثر بر توسعه فعالیت‌های گردشگری در نواحی روستایی همدان با تأکید بر روستاهای هدف گردشگری نشان دادند عوامل زیرساختی، فرهنگی، برنامه‌ریزی و مدیریتی و همچنین اطلاع‌رسانی و تبلیغات، مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر توسعه گردشگری است. تقوی‌فرد و اسعدیان (۱۳۹۵) در پژوهشی به قصد ارائه مدل توسعه گردشگری الکترونیکی با رویکرد مدل‌سازی ساختاری تفسیری دریافتند اساسی‌ترین عامل در مدل توسعه گردشگری الکترونیکی، توانایی مالی و امکانات است. شوکتی آقمقانی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با بررسی موانع توسعه گردشگری در مناطق روستایی شهرستان اسکو در روستای ساحلی آق‌گنبد به این نتیجه رسیدند که سه عامل زیرساختاری رفاهی، اجتماعی فرهنگی و سازمانی ساختاری، مهم‌ترین موانع توسعه گردشگری در روستای آق‌گنبد است. در پژوهشی دیگر، حیدری ساریان (۱۳۹۶) آثار گردشگری را بر توسعه اجتماعی مناطق روستایی شهرستان مشکین‌شهر بررسی کرد و دریافت در دو گروه مطالعه‌شده بین متغیرهای عدالت اجتماعی، کاهش تعارضات و اختلافات، تعاون اجتماعی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و مشارکت اجتماعی با متغیر وابسته ارتباط معنادار وجود ندارد؛ اما بین متغیرهای تقویت زیرساخت‌های آموزشی، توانمندسازی، انسجام اجتماعی، رضایت از زندگی،

دسترسی به خدمات اجتماعی، وضعیت اشتغال، وضعیت تحصیلات، عضویت در تشکل‌های مدنی، کیفیت زندگی و امنیت شغلی با متغیر وابسته ارتباط معنادار وجود دارد.

یاری حصار و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله‌ای با هدف پایش چرخه حیات گردشگری پایدار، مطالعه در روستاهای هدف گردشگری استان اردبیل، دریافتند موضوعات مطالعه‌شده هنوز در مراحل آغازین چرخه تکاملی گردشگری پایدار قرار گرفته است و تا رسیدن به مرحله بلوغ و تثبیت فاصله زیادی وجود دارد و شاخص نقطه تکاملی منطقه مطالعه‌شده دوره آغاز گردشگری را نشان می‌دهد.

مولایی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی شناسایی و سنجش پیشران‌های کلیدی مؤثر بر تعیین حس مکان مقاصد گردشگری در اصفهان را مدنظر قرار دادند. نتایج بررسی آنها نشان داد سه پیشران صنایع دستی و هنرهای سنتی، جاذبه‌های تاریخی و سابقه تاریخی و تمدنی، بیشترین امتیاز و از بین عوامل معنایی، تصویر و ذهنیت شکل گرفته از مقصد، میراث فرهنگی ناملموس و کیفیت ادراک‌شده از محیط و زندگی در مقصد شهر اصفهان، کمترین اثرگذاری را در بین عوامل تعیین‌کننده حس مکان مقصد گردشگری اصفهان دارند.

ایمانی و رضوی (۱۳۹۹) در پژوهشی پیشران‌های مؤثر بر گردشگری روستایی را در بخش مرکزی سرعین شناسایی کردند. نتایج پژوهش آنها نشان داد از بین ۵۰ عامل در نظر گرفته شده، ۲۳ عامل بیشترین تأثیرگذاری را داشتند و دو عامل بهبود وضعیت معابر و راه‌های روستایی و امنیت و بازسازی آثار گردشگری از اهمیت بیشتری برخوردار بودند.

راسور^۱ (۲۰۱۲) نیز تأثیر گردشگری روستایی، چالش‌ها و فرصت‌های آن را بررسی کرد. وی نبود آموزش‌های مرتبط برای افراد محلی، مشکلات مربوط به زبان افراد محلی و ناتوانی آنها در برقراری ارتباط مناسب با گردشگران، نارسایی قوانین و مقررات در حوضه گردشگری روستایی، ضعف زیرساخت‌ها و کمبود منابع مالی، ضعف زیرساخت‌های ارتباطی در روستاها و کمبود افراد راهنما در سطح مناطق روستایی برای هدایت گردشگران را از مهم‌ترین موانع فراوی توسعه گردشگری روستایی در کشورهای آسیایی عنوان کرد.

ریچارد^۲ (۲۰۱۳) نیز در پژوهشی با هدف بررسی گردشگری و کیفیت زندگی روستاییان دریافت گردشگری باعث بهبود کیفیت زندگی روستاییان در زمینه توسعه محلی، کاهش فقر، بهبود آموزش و سلامتی روستاییان شده و در مقابل آثار منفی در زمینه افزایش قیمت‌ها، آلودگی محیط و... داشته است.

سینگلا^۳ (۲۰۱۴) در پژوهشی با هدف بررسی آثار اجتماعی و فرهنگی گردشگری بر زندگی مردم دریافت گردشگری از دیدگاه آنان آثار مثبت و منفی داشته است و آنان به آینده خوشبین هستند.

وسنام و همکاران^۴ (۲۰۱۵) در پژوهشی که به منظور بررسی آثار گردشگری بر امنیت و احساس همبستگی بین ساکنان در دو ایالت مکزیکو انجام دادند، دریافتند پیوند عاطفی و همبستگی در احساس امنیت گردشگران تأثیر مثبت داشته است.

^۱ Rathore

^۲ Richard

^۳ Singla

^۴ Woosnam et al.

کولاول و همکاران^۱ (۲۰۱۷) در پژوهشی که با هدف تأثیرات فرهنگی و اجتماعی گردشگری بر زندگی روستاییان انجام دادند، دریافتند زندگی مردم در منطقه مائون از مزایای فراوان گردشگری از جمله فرهنگی و اجتماعی متأثر است.

دینیس و همکاران^۲ (۲۰۱۹) در پژوهشی اهداف دولت محلی پرتغال را در اتخاذ شیوه‌های توسعه گردشگری روستایی بررسی کردند. برای این منظور یک مدل تجربی تخمین زدند و نشان دادند که هدف مهم است، اما برای عمل کافی نیست. در کنار آن عواملی مانند محل اسکان، موفقیت در کسب و کار، محل سکونت، سطح تحصیلات و تجربه شغلی برای توسعه گردشگری روستایی بسیار مهم است.

لیو و همکاران^۳ (۲۰۲۰) نقش دولت را در توسعه گردشگری روستایی در چین تحلیل کردند. نتایج نشان داد دولت مرکزی در جهت‌دهی گردشگری روستایی به سمت مسیرهای مدنظر نقش هدایت‌کننده و دولت محلی با مدیریت مستقیم شیوه‌های گردشگری و هماهنگی با مشاغل و ساکنان برای ارائه خدمات و حل مشکلات، نقش خدماتی را ایفا می‌کند.

وانگ و همکاران^۴ (۲۰۲۱) در پژوهشی آثار گردشگری را بر رضایت و احساس خوشبختی روستاییان بررسی کردند. نتایج پژوهش آنها نشان داد روستاییان در سه بعد بهزیستی مادی، عاطفی و رشد فردی احساس رضایت داشتند؛ همچنین مشارکت جامعه به‌مثابه متغیر پیش‌بین نقش مهمی در این سه متغیر داشت.

مرور پژوهش‌ها نشان می‌دهد تاکنون پژوهشی درباره عوامل بازدارنده و پیش‌برنده گردشگری در سطح روستاهای مدنظر انجام نشده است؛ بنابراین انجام این پژوهش در حوزه توسعه گردشگری و رونق اقتصادی محدوده‌های مطالعه‌شده و یافتن راهکاری برای جلوگیری از مهاجرت ساکنان این روستاها به شهرها کاربرد زیادی دارد؛ زیرا با شناسایی نوع قابلیت‌ها و موانع گردشگری در این محدوده مسیر دستیابی به توسعه هموارتر خواهد شد.

مبانی نظری پژوهش

گردشگری روستایی در سراسر جهان به‌سرعت در حال توسعه است. در این راستا پژوهش‌های دانشگاهی مرتبط نیز افزایش می‌یابد که عمدتاً بر گردشگران روستایی و بازاریابی، برنامه‌ریزی و سیاست توسعه گردشگری روستایی و عملیات و پیش‌بینی گردشگری روستایی متمرکزند (Huang et al., 2016: 1388)؛ زیرا گردشگری، یکی از مهم‌ترین عوامل توسعه اقتصادی و رشد اشتغال محسوب می‌شود (El-Gohary, 2016: 125) و به دلیل داشتن ویژگی‌های بارز و منحصر به فرد به‌منزله یک رویکرد اقتصادی پویا نقش مهمی در بهبود زندگی ساکنان دارد (Karar, 2017: 100)؛ بر این اساس سیاست‌گذاران درباره رشد آثار این صنعت در آینده پیوسته به مسائل زیربنایی و اصولی توجه، و پیش‌بینی می‌کنند در قرن ۲۱ میلادی همچنان گردشگری بزرگ‌ترین صنعت جهان باشد و یکی از ابزارهای

¹. Kolawole et al.

². Dinis et al.

³. Liu et al.

⁴. Wang et al.

مهم توسعه در جهان شناخته شود؛ بنابراین بسیاری از کشورهای جهان بی‌تردید در رقابت نزدیک به دنبال کسب منافع و مزایای بیشتر اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در کشورهای متبوع هستند و سازمان‌های غیردولتی توجه به گردشگری روستایی را روش مفیدی برای کاهش بخشی از فشار ناشی از مشکلات کنونی جوامع روستایی می‌دانند (Ertuna and Kirbas, 2012: 19).

گردشگری روستایی از جمله شاخه‌های گردشگری است که در قرن ۲۱ از اهمیت ویژه و توسعه چشمگیری برخوردار و به یکی از مهم‌ترین مباحث در مجامع علمی جهان تبدیل شده است (یاری حصار و باختر، ۱۳۹۵: ۱۲۳). این موضوع در سال‌های اخیر در بیشتر کشورهای جهان مدنظر قرار گرفته و در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه در طول چند دهه گذشته، یکی از محرک‌های اصلی رشد اقتصادی دانسته شده است (Alam and Paramati, 2016: 112)؛ همچنین در عمل مطابق با اصول توسعه پایدار است و به برابری بین نسلی و درون نسلی رویکردی جامع و اخلاقی دارد که به سمت توسعه و مبتنی بر اصول زیست‌محیطی، فرهنگی اجتماعی، اقتصادی و کالبدی است (Torres-Delgado & Saarinen, 2014: 39).

به عقیده باور لن^۱ (۱۹۹۴) اشکال گوناگون گردشگری زمانی در چهارچوب مفهوم گردشگری روستایی جای می‌گیرند که بیان‌کننده ویژگی‌های کارکردی نواحی روستایی باشند، با مردم و کسب و کارهای روستایی پیوند یابند، در سطح نواحی روستایی واقع شوند، در مقیاس مکانی و سکونتگاهی نواحی روستایی رخ دهند و بر ویژگی‌های گوناگون نواحی روستایی از قبیل تاریخ، محیط، اجتماع، فرهنگ، اقتصاد و موقعیت مکانی آنها تأکید کنند (بیات و بدری، ۱۳۹۷: ۱۶۹)؛ بر این اساس تشویق و پیشبرد گردشگری روستایی، هم در کشورهای توسعه‌یافته و هم در کشورهای در حال توسعه، به راهکاری رایج تبدیل شده است؛ زیرا گسترش گردشگری در نواحی روستایی پیامدهای مثبتی دارد؛ از جمله تثبیت و متنوع‌سازی نواحی روستایی از طریق اشتغال‌زایی در کسب و کارهای گردشگری، ارتقای رشد اقتصادی، صنعت و خدمات، ایجاد درآمد مکمل در کنار فعالیت زراعی، بهسازی ساختمان‌های متروکه و بدون استفاده و خلق فرصت در بازاریابی میراث و نمادها و هویت (حیدری ساربان و ملکی، ۱۳۹۴: ۳۹).

در گردشگری روستایی سه دیدگاه مهم وجود دارد؛ در دیدگاه اول گردشگری روستایی، راهبردی برای توسعه روستایی است. این رهیافت گردشگری روستایی را راهبردی برای نواحی روستایی در نظر می‌گیرد که با توجه به روند روزافزون تخریب روستاها و افول کشاورزی سعی در ارائه راهبردهای جدید برای نواحی روستایی دارد؛ در دیدگاه دوم گردشگری روستایی، سیاست بازساخت سکونتگاههای روستایی محسوب می‌شود. در این راهبرد بر گردشگری به مثابه یک بخش اصلی برای بازسازی دوباره روستاها پس از افول کشاورزی تأکید می‌شود؛ بازساخت روستایی حتی در نواحی‌ای به کار می‌رود که از گذشته فعالیت‌های گردشگری در آنها رونق چندانی نیافته است. دیدگاه سوم، گردشگری روستایی را ابزاری برای توسعه پایدار و حفاظت از منابع طبیعی می‌داند. در این رویکرد

¹. Lane

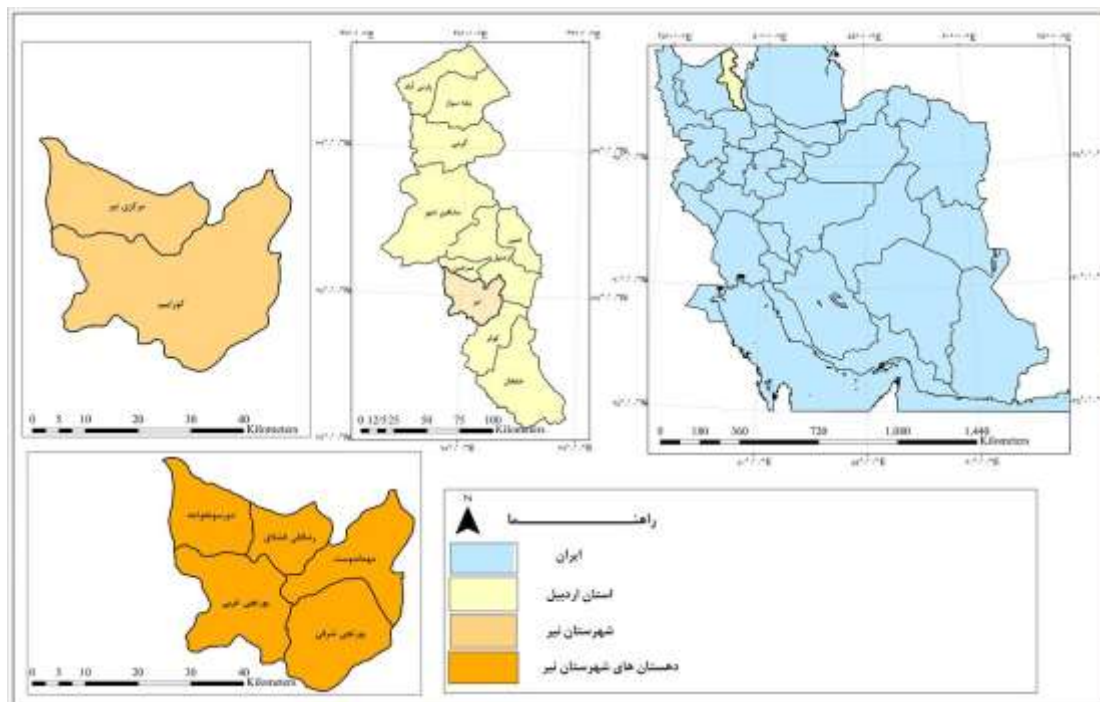
علاوه بر آنکه نیازهای بازار مدنظر است، به نیازها و ضروریات جامعه و محیط زیست نیز توجه می‌شود (رکن‌الدین افتخاری و مهدوی، ۱۳۸۵: ۸؛ تقی‌لو و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۰۶-۱۰۵).

گردشگری روستایی با بهره‌گیری از منابع طبیعی و انسانی علاوه بر امکان رشد اقتصادی با ترویج بخش کشاورزی و تولید صنایع دستی محلی، راهکاری برای بهبود شرایط محیط، فرهنگ و آداب و رسوم بومی و محلی محسوب می‌شود و بهبود فزاینده توسعه روستایی را با ایجاد فعالیت مکمل بخش کشاورزی، اشتغال‌زایی و افزایش درآمد خانوارهای روستایی در بستر مشارکت‌سازی روستایی در فرایند جذب گردشگری در پی دارد (اعظمی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۸).

محدوده پژوهش

شهرستان نیر در ۳۸ درجه و ۲ دقیقه عرض شمالی و ۴۷ درجه و ۵۹ دقیقه طول شرقی قرار دارد و از طرف شمال و شرق به شهرستان اردبیل، از جنوب به شهرستان کوثر و از مغرب به شهرستان سراب و میانه محدود می‌شود. این شهرستان در ناحیه غربی و کوهستانی استان اردبیل قرار دارد؛ به طوری که در شمال غربی آن توده آتشفشان سبلان و در جنوب آن کوه بزقوش واقع است که در گردنه صائین به هم پیوسته‌اند و با یکدیگر مجاور شده‌اند.

استان اردبیل در مجموع ۱۷۸۰۰ کیلومترمربع مساحت دارد و شهرستان نیر با مساحت ۱۲۲۴ کیلومترمربع، ۶/۸۷ درصد از مساحت استان را تشکیل داده است. شهرستان نیر ۲ شهر (نیر و کوراییم)، ۲ بخش (مرکزی و کوراییم)، ۵ دهستان (دورسون خواجه، رضا قلی قشلاق، یورتچی شرقی، یورتچی غربی و مهماندوست) و ۹۷ آبادی با سکنه دارد (سایت فرمانداری شهرستان نیر، ۱۳۹۸). توزیع جمعیت در آبادی‌های شهرستان متفاوت است؛ به طوری که ۳۷ آبادی کمتر از ۱۰۰ نفر، ۳۵ آبادی ۱۰۰ تا ۲۴۹ نفر، ۲۱ آبادی ۲۵۰ تا ۴۹۹ نفر و ۵ آبادی بین ۵۰۰ تا ۹۹۹ نفر جمعیت دارند. در بخش گردشگری، وجود آبگرم‌های بورجلو، قینرجه، ایلانجیق، سقزچی و قره‌شیران، دژ قدیمی، طبیعت زیبا و باصفای روستای گلستان و همچنین منطقه زیبای بولاخار در مجاورت شهر، از قابلیت‌های زیبای شهرستان برای جذب گردشگر است (گزارش سالانه استانداری اردبیل، ۱۳۹۵).

شکل - ۱: منطقه پژوهش

روش پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف، کاربردی و با توجه به مؤلفه‌های بررسی شده رویکرد حاکم بر آن توصیفی تحلیلی است. تکنیک لازم برای به‌دست‌آوردن داده‌های مورد نیاز کتابخانه‌ای و میدانی (پرسش‌نامه) است. جامعه آماری پژوهش حاضر، ۱۰ روستای گردشگری پذیر در بخش مرکزی شهرستان نیر با ۱۱۵۷ خانوار است. در این پژوهش با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه ۲۸۹ نفر برآورد شد که برای دستیابی به نتایج بهتر به ۳۰۰ نفر ارتقا یافت. پراکندگی تعداد نمونه‌ها در روستاها متناسب با تعداد خانوار آنها توزیع شد (جدول ۱).

جدول - ۱: جامعه آماری و تعداد نمونه‌های پژوهش

نام روستا	خانوار	تعداد نمونه	نام روستا	خانوار	تعداد نمونه
سرخاب	۶۹	۱۸	خانه شیر	۶۸	۱۸
ویرسق	۲۶۵	۶۹	قورتولموش	۹۹	۲۶
یامچی علیا	۶۹	۱۷	سایین	۵۳	۱۳
گلستان	۱۲۶	۳۳	کورعباسلو	۱۶۸	۴۴
بوسجین	۱۴۳	۳۷	ایلانجوق	۹۷	۲۵

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

برای تکمیل پرسش‌نامه از نمونه‌گیری تصادفی ساده بهره گرفته شد. با توجه به اهداف در نظر گرفته شده برای پژوهش، انتخاب چهارچوب شاخص‌های پایه‌ای پژوهش اهمیت زیادی دارد؛ بنابراین از شاخص‌های طبیعی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، کالبدی و مدیریتی (نهادی) در دو بُعد پیش‌برنده و بازدارنده بهره گرفته شد. براساس

تحلیل محتوای کیفی داده‌های گردآوری شده با بررسی منابع موجود و مصاحبه‌ها، مفاهیم کلیدی از متن یادداشت‌ها و مصاحبه‌ها استخراج و طی انجام کدگذاری باز، ۳۰ عامل بازدارنده و ۲۲ عامل پیش‌برنده در قالب چهار گروه اصلی عوامل زیربنایی کالبدی، محیطی، اقتصادی اجتماعی و مدیریتی شناسایی شد (جدول ۲).

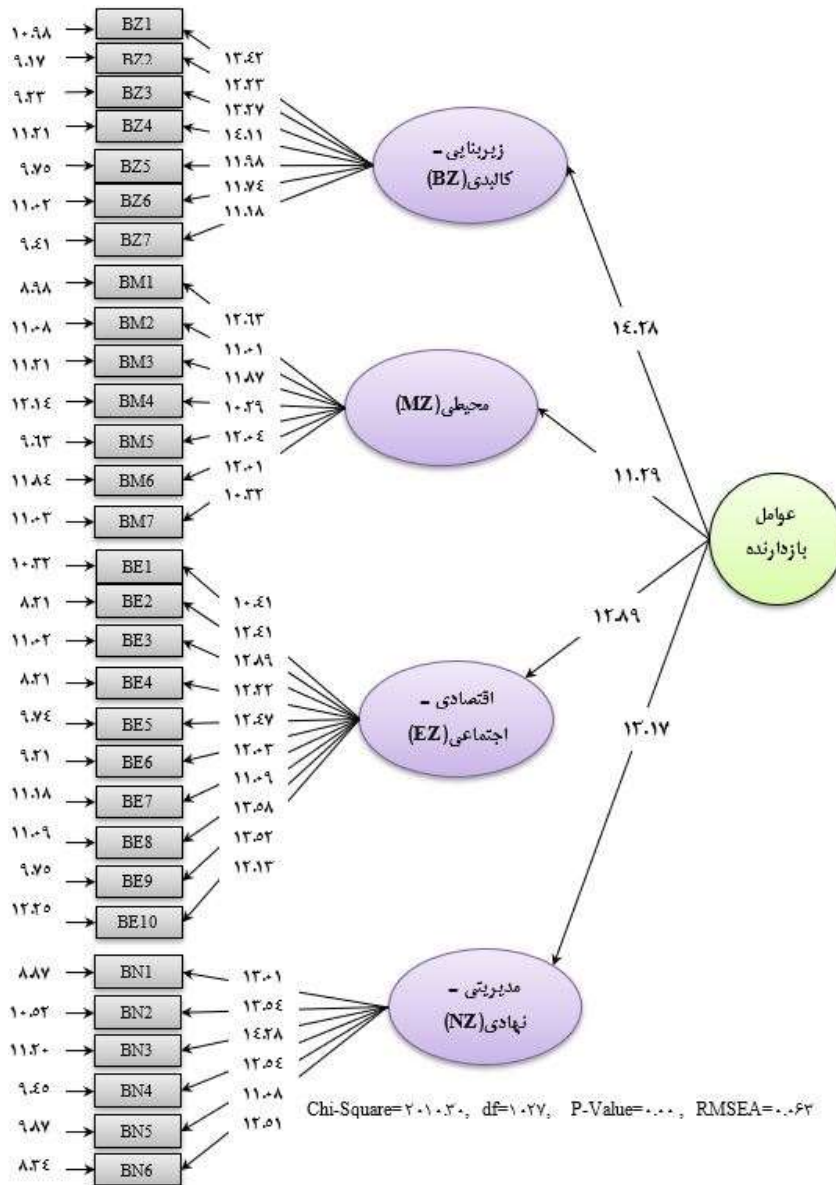
جدول ۲- فهرست شاخص‌ها و نماگرهای مطالعه شده

شاخص	نوع اثر	نماگر
زیربنایی کالبدی	پیش‌برنده	فاصله نسبی مناسب با مرکز استان، وجود بسترهای زیرساختی مناسب نظیر آب، برق، تلفن و...
	بازدارنده	ضعف در حوزه راه و ترابری و رتبه کم در ایمنی راهها، نبود معابر مناسب در داخل روستا برای رسیدن به نقاط دیدنی، نامناسب بودن تسهیلات اقامتی و پذیرایی برای گردشگران، کمبود امکانات بهداشتی و درمانی روستا، عدم زیباسازی محوطه‌های گردشگری متناسب با شرایط تاریخی و فرهنگی
محیطی	پیش‌برنده	برخورداری از چشم‌اندازها و آثار فرهنگی تاریخی با ارزش و اعتبار تاریخی، معماری و هنری، مستعد بودن برای توسعه گردشگری و معرفی به منزله قطب طبیعت‌گردی، برخوردار بودن از چشم‌اندازهای زیبا و بدیع طبیعی (کوهها، جنگل و پوشش گیاهی و...)، وجود ارتفاعات و قله‌های زیبا برای کوهنوردی و فعالیت‌های ورزشی، محیطی آرام و بدون آلودگی با آب‌وهوای مناسب برای استراحت شهروندان به‌ویژه در فصل بهار و تابستان
	بازدارنده	وجود فرایندهای تخریبی در بهره‌برداری و استفاده از منابع طبیعی و محیط زیست، بی‌توجهی به ظرفیت تحمل گردشگری جاذبه‌های طبیعی و مشکلات زیست‌محیطی، توسعه سریع جاذبه‌های گردشگری سایر شهرها و استان‌های همجوار، نزدیک نبودن به مراکز بزرگ برای استفاده از خدمات و امکانات، فصلی بودن حضور گردشگران و تراکم آنها در فصل کار در روستا
اقتصادی اجتماعی	پیش‌برنده	وجود آداب و رسوم و فرهنگ محلی و سنتی در روستا، برخوردار بودن مردم از روحیه مهمان‌نوازی و داشتن علاقه زیاد به گردشگران، تنوع صنایع دستی (قالی‌بافی، جاجیم‌بافی، نم‌بافی، لباس، صنایع چوبی و خراطی و...)، برگزاری جشن‌ها و مراسم سنتی در روستا، وجود تنوع زندگی (روستایی و عشایری)
	بازدارنده	وجود تبلیغات منفی درباره رفتار مردم روستایی با گردشگران، مشارکت و همکاری نداشتن مردم محلی در توسعه گردشگری، نبود سیاست‌گذاری و توسعه نیافتن فرهنگ گردشگری، سیستم اطلاع‌رسانی ناقص و روابط عمومی ضعیف در گردشگری، نبود سازوکار قانونی در برقراری نظم و امنیت عمومی به دلیل فقدان کلانتری و پاسگاه نیروی انتظامی، موانع ساختاری فرهنگی ناشی از بافت‌های قبیله‌ای و تضادهای فرهنگی مردم محلی با گردشگران، نبود مدیریت و برنامه‌ریزی مناسب برای استفاده مطلوب از اعتبارات ارزی و ریالی اختصاص داده شده، مهاجرت روستاییان به نقاط شهری به دلیل افزایش بیکاری و درآمد کم در روستا، پایین بودن سطح آگاهی و ادراک ساکنان بومی از منافع توسعه گردشگری روستایی
مدیریتی نهادی	پیش‌برنده	افزایش نیروهای متخصص و باتجربه در بخش گردشگری کشور، افزایش تبلیغات و بازاریابی گردشگری آژانس‌های مسافرتی و تورگردان‌ها، افزایش نهادها و سازمان‌های غیردولتی گردشگری، وجود قوانین و مقررات لازم برای گسترش گردشگری روستایی، تلاش سازمان میراث برای بهسازی، مرمت و حفظ ابنیه‌های تاریخی و فرهنگی مهم، شناسایی روستاهای هدف گردشگری و تهیه طرح برای توسعه آنها توسط سازمان میراث فرهنگی
	بازدارنده	فقدان مدیریتی توانمند، کارا و هماهنگ در استان و منطقه، مشکلات موجود در سرمایه‌گذاری (بخش دولتی و خصوصی) در بخش گردشگری روستایی، فقدان هماهنگی کافی بین سازمان‌ها و وزارتخانه‌های متصدی در امر گردشگری (به‌ویژه گردشگری روستایی)، نبود برنامه اقدام اجرایی مناسب در سطح استان برای توسعه هم‌پایه در اشکال مختلف گردشگری و گردشگری روستایی، خلأ علمی و تخصصی به دلیل نبود ارتباط مستمر و مؤثر با منابع و مراکز علمی و پژوهشی در اتخاذ و اجرای سیاست‌ها، نبود مطالعات جامع امکان‌سنجی و نیازسنجی توسعه روستایی و مطالعات باستان‌شناسی به دلیل ضعف اعتبارات مالی و ریالی

نتایج حاصل از یافته‌های توصیفی پژوهش نشان می‌دهد از ۳۰۰ سرپرست خانوار روستایی پاسخگو به پرسش‌نامه‌های توزیع شده، ۱۹۱ نفر مرد و ۱۰۹ نفر زن بودند. در رابطه با وضعیت تأهل پاسخگویان، ۱۸۵ پاسخگو متأهل و ۱۱۵ نفر مجرد بودند. از بین پنج رده سنی در نظر گرفته شده، بیشترین تعداد (۱۲۹ نفر) در رده سنی ۳۱ تا ۴۹ قرار داشتند. میزان تحصیلات ۱۴۹ نفر از پاسخگویان زیر دیپلم بود و ۹ نفر با کمترین میزان در سطح دکتری بودند.

یافته‌های پژوهش با توجه به رتبه‌بندی موانع توسعه گردشگری روستایی از نظر ساکنان محلی برحسب ضریب تغییرات نشان می‌دهد معیارهای زیربنایی کالبدی، مدیریتی، نهادی، محیطی و اقتصادی اجتماعی از موانع عمده توسعه گردشگری روستایی محسوب می‌شوند. براساس نتایج به دست آمده، همه نشانگرها بار عاملی استاندارد شده بیش از ۰/۴ دارند و مقدار آماره T درباره همه نشانگرها بیش از ۱/۹۶ است که وجود رابطه معنادار بین نشانگرها و عوامل را نشان می‌دهد؛ بنابراین همه نشانگرها دقت لازم را برای اندازه‌گیری سازه مربوط به خود داشتند؛ همچنین مقدار شاخص میانگین واریانس استخراج شده برای هر چهار سازه بیش از ۰/۰۵ است؛ بنابراین هر نشانگر فقط سازه مربوط به خود را اندازه‌گیری کرده است و نشانگرها به درستی در قالب موانع کلیدی طبقه‌بندی شده‌اند. برای بررسی پایایی مدل اندازه‌گیری از شاخص پایایی ترکیبی استفاده شد. مقادیر ضریب پایایی ترکیبی برای هر یک از سازه‌های مدل بیش از ۰/۷ به دست آمد؛ بنابراین برداشت یکسانی از نشانگرها در بین پاسخگویان در زمان پاسخگویی به پرسش‌نامه وجود داشته است که نشان می‌دهد نشانگرها به خوبی توانسته‌اند متغیرهای پنهان را اندازه‌گیری کنند. بارهای عاملی در حالت تخمین استاندارد، میزان تأثیر هر یک از نشانگرها را در تبیین واریانس نمرات عوامل بازدارنده اصلی نشان می‌دهد. براساس تخمین‌های این بخش بیشترین بار عاملی در بین نشانگرهای عامل زیربنایی کالبدی به گویه ضعف در حوزه راه و ترابری (بار عاملی ۰/۸۴)، در بین نشانگرهای عامل محیطی به گویه تخریب‌های صورت گرفته در استفاده از منابع طبیعی روستا (بار عاملی ۰/۷۷)، در بین نشانگرهای عامل اقتصادی اجتماعی به گویه اختصاص نیافتن اعتبارات بانکی به بخش گردشگری روستا (بار عاملی ۰/۸۱) و در بین نشانگرهای عامل مدیریتی نهادی به گویه ضعف هماهنگی بین سازمان‌ها و وزارتخانه‌های متصدی در امر گردشگری (به ویژه گردشگری روستایی) (بار عاملی ۰/۸۷) مربوط بوده است و این نشانگرها بیشترین نقش را در تبیین تغییرات متغیرهای پنهان (عوامل بازدارنده) داشته‌اند (جدول ۳).

AVE	CR	R2	آماره T	بار عاملی	نماگر	معیار
۰,۶۵۸	۰,۹۲۳	۰,۷۰	۱۳,۴۲	۰,۸۴	ضعف در حوزه راه و ترابری (BZ1)	زیربنایی کالبدی (BZ)
		۰,۶۵	۱۲,۲۳	۰,۷۹	رتبه کم در ایمنی راهها (BZ2)	
		۰,۶۷	۱۳,۲۷	۰,۸۲	کمبود معیار مناسب در داخل روستا برای رسیدن به نقاط دیدنی (BZ3)	
		۰,۷۵	۱۴,۱۱	۰,۸۷	نامناسب بودن تسهیلات اقامتی گردشگران (BZ4)	
		۰,۶۱	۱۱,۹۸	۰,۷۶	نامناسب بودن تسهیلات پذیرایی گردشگران (BZ5)	
		۰,۵۵	۱۱,۷۴	۰,۷۳	کمبود امکانات بهداشتی و درمانی روستا (BZ6)	
		۰,۵۱	۱۱,۱۸	۰,۷۱	عدم زیباسازی محوطه‌های گردشگری متناسب با شرایط تاریخی و فرهنگی (BZ7)	
۰,۶۰۱	۰,۹۰۲	۰,۶۸	۱۲,۶۳	۰,۷۷	تخریب‌های صورت گرفته در استفاده از منابع طبیعی روستا (BM1)	محیطی (BM)
		۰,۴۵	۱۱,۰۱	۰,۶۷	آلودگی زیست‌محیطی (آلودگی آب، خاک و هوا) (BM2)	
		۰,۴۶	۱۱,۸۷	۰,۶۹	محدود بودن ظرفیت‌های پذیرش گردشگر در روستا (BM3)	
		۰,۴۱	۱۰,۲۹	۰,۶۱	توسعه سریع جاذبه‌های گردشگری سایر شهرها و استان‌های همجوار (BM4)	
		۰,۵۹	۱۲,۰۴	۰,۷۲	نزدیک نبودن به مراکز بزرگ برای استفاده از خدمات و امکانات (BM5)	
		۰,۵۷	۱۲,۰۱	۰,۷۱	فصلی بودن فعالیت‌های گردشگری (BM6)	
		۰,۴۳	۱۰,۳۲	۰,۶۲	تداخل فعالیت‌های گردشگری و فصل کشت و کار روستایی (BM7)	
۰,۵۲۴	۰,۹۱۳	۰,۴۵	۱۰,۴۱	۰,۶۳	داشتن نگرش منفی به اهالی روستاها (BE1)	اقتصادی-اجتماعی (BE)
		۰,۶۹	۱۲,۴۱	۰,۷۴	ضعف سیاست‌گذاری دولت (BE2)	
		۰,۶۹	۱۲,۸۹	۰,۷۸	ضعف فرهنگ پذیرش گردشگر اهالی روستا (BE3)	
		۰,۵۳	۱۲,۲۲	۰,۷۲	نبود سیاست‌گذاری و توسعه‌نیافتن فرهنگ گردشگری (BE4)	
		۰,۶۴	۱۲,۴۷	۰,۷۵	ضعف در معرفی جاذبه‌های گردشگری در روستا (BE5)	
		۰,۵۱	۱۲,۰۳	۰,۷۰	ضعف نظارت نهادهای امنیتی مانند کلانتری و پاسگاه‌های نیروی انتظامی (BE6)	
		۰,۴۹	۱۱,۰۹	۰,۶۷	وجود تفاوت و تضاد بین فرهنگ جامعه روستایی با جامعه گردشگران (BE7)	
		۰,۷۱	۱۳,۵۸	۰,۸۱	اختصاص نیافتن اعتبارات بانکی به بخش گردشگری روستا (BE8)	
		۰,۶۸	۱۳,۵۲	۰,۸۰	مهاجرت ساکنان اصیل و بومی از روستا (BE9)	
		۰,۵۵	۱۲,۱۳	۰,۷۳	پایین بودن سطح آگاهی و ادراک ساکنان بومی از منافع توسعه گردشگری روستایی (BE10)	
۰,۶۳۴	۰,۹۱۲	۰,۶۲	۱۳,۰۱	۰,۷۹	ضعف مدیران بخش گردشگری روستایی (N1)	مدیریتی نهادی (N)
		۰,۶۷	۱۳,۵۴	۰,۸۲	وجود موانع و مشکلات بر سر راه سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری روستا (N2)	
		۰,۷۴	۱۴,۲۸	۰,۸۷	ضعف هماهنگی بین سازمان‌ها و وزارتخانه‌های متصدی در امر گردشگری (N3)	
		۰,۵۹	۱۲,۵۴	۰,۷۵	فقدان برنامه‌های عملیاتی و اجرایی در بخش گردشگری روستایی (N4)	
		۰,۴۵	۱۱,۰۸	۰,۶۷	فقدان مراکز علمی و آموزشی مرتبط با گردشگری روستایی (N5)	
		۰,۵۴	۱۲,۵۱	۰,۷۴	ضعف در تهیه مطالعات جامع امکان‌سنجی و نیازسنجی توسعه روستایی و مطالعات باستان‌شناسی به دلیل ضعف اعتبارات مالی و ریالی (N6)	

شکل - ۲: مدل تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم عوامل بازدارنده توسعه گردشگری روستایی براساس بارهای عاملی استاندارد شده

به منظور تأیید مدل حاصل از بخش اول پژوهش و بررسی برازش الگوی اندازه‌گیری مربوط به موانع توسعه گردشگری روستایی، از تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم استفاده شد. در حالت ایدئال مقدار مربع کای باید سطح معناداری بیش از ۰/۰۵ داشته باشد تا بتوان گفت مدل از برازش کامل برخوردار است؛ اما از آنجا که مقدار آماره مربع کای به حجم نمونه بسیار حساس است، معمولاً از شاخص نسبت مربع کای به درجه آزادی برای ارزیابی برازش مدل استفاده می‌شود که حد مطلوب آن کمتر از ۳ است. براساس نتایج به دست آمده مقدار مربع کای برابر با ۲۰۱۰/۳۰ با درجه آزادی ۱۰۲۷ است که در سطح خطای یک درصد ($p < 0/01$) معنادار شده است؛ اما مقدار نسبت کای اسکویر به درجه آزادی برابر با ۱/۹۶ است که برازش قابل قبول مدل را نشان می‌دهد. نتایج شاخص‌های بررسی باقی‌مانده

کوواریانس و واریانس در بافت داده‌ها ($SRMR=0/05$ و $RMR=0/05$) نشان می‌دهد کوواریانس و واریانس خطا به خوبی کنترل شده است. شاخص GFI نشان‌دهنده مقدار نسبی واریانس‌ها و کوواریانس‌هایی است که با مدل تبیین می‌شوند. مقدار به دست آمده برای این شاخص ($GFI=0.85$) تأییدکننده نتایج مربع کای است. نتایج شاخص‌های بررسی الگوهای جایگزین نیز نشان می‌دهد مقادیر این شاخص‌ها برای مدل بالاتر از $0/9$ محاسبه شده که مقدار قابل قبولی است. مقدار شاخص RMSEA برای مدل‌های با برازش مطلوب $0/05$ و کمتر است. مقدار این شاخص برای مدل موانع توسعه گردشگری روستایی برابر با $0/063$ به دست آمده است که برازش نسبتاً مناسب مدل را نشان می‌دهد. در مجموع مدل معیارهای برازش کلی قابل قبولی دارد و بیان‌کننده این موضوع است که داده‌های میدانی گردآوری شده تأییدکننده موانع شناسایی شده‌اند (جدول ۴).

جدول - ۴: نتایج میزان انطباق مدل اندازه‌گیری با شاخص‌های برازندگی

گزارش شده	حد مطلوب	شاخص‌های برازش مدل
۲۰۱۰,۳۰	-	مقدار کای اسکویئر (X^2)
۱۰۲۷	-	درجه آزادی (df)
۱,۹۶	≤ 3	نسبت کای اسکویئر به درجه آزادی (x^2/df)
۰,۰۶۳	$\leq 0/08$	ریشه میانگین توان دوم خطای تقریب (RMSEA)
۰,۰۵	$RBMR \leq 0/05$	مجذور مقادیر باقی‌مانده (RMR)
۰,۵	$SRBMR \leq 0/05$	مجذور مقادیر باقی‌مانده استاندارد شده (SRMR)
۰,۸۳	$0/80 \leq GFI$	شاخص برازندگی (GFI)
۰,۹۲	$0/90 \leq CFI$	شاخص برازش تطبیقی (CFI)
۰,۹۵	$0/90 \leq NFI$	شاخص برازش نرم شده (NFI)
۰,۹۴	$0/90 \leq NNFI$	شاخص برازش نرم نشده (NNFI)
۰,۹۵	$0/90 \leq IFI$	شاخص برازندگی فزاینده (IFI)

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

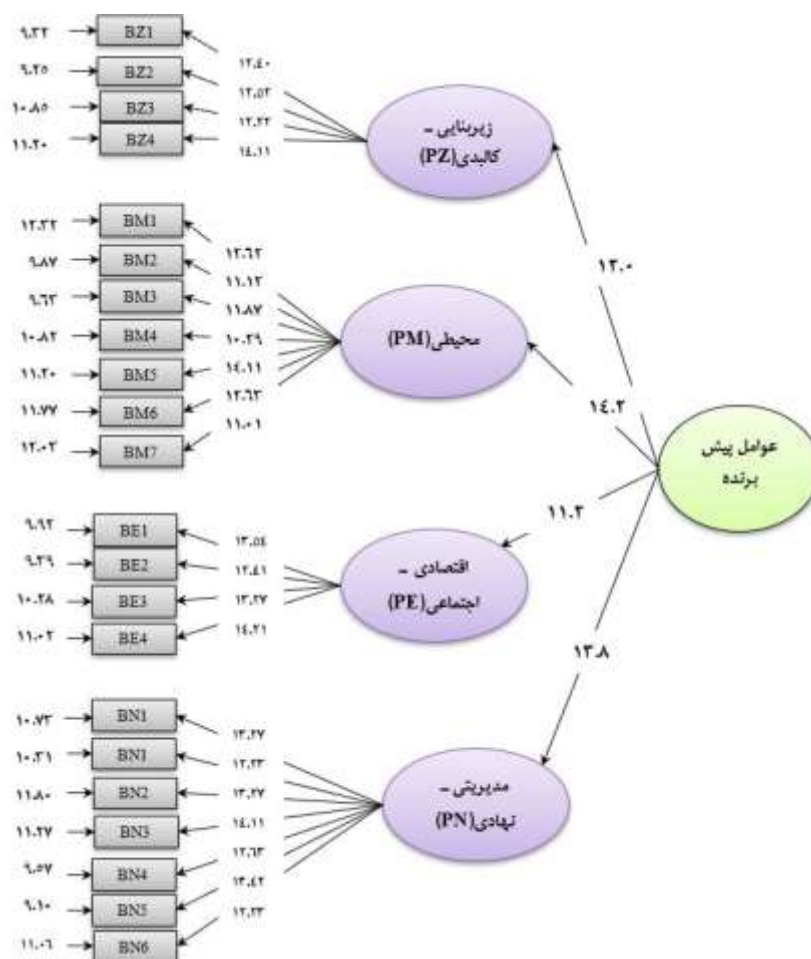
بر اساس نتایج به دست آمده درباره عوامل پیش‌برنده گردشگری روستایی، همه نشانگرها بار عاملی استاندارد شده بیش از $0/4$ دارند و مقدار آماره T درباره همه نشانگرها بیش از $1/96$ است که وجود رابطه‌ای معنادار را بین عوامل نشان می‌دهد و همچنین از دقت لازم برای اندازه‌گیری سازه مربوط به خود برخوردارند. همچنین مقدار شاخص میانگین واریانس استخراج شده برای هر چهار سازه مطالعه شده بیش از $0/05$ است و هر نشانگر فقط سازه مربوط به خود را اندازه‌گیری می‌کند و نشانگرها به درستی در قالب موانع کلیدی طبقه‌بندی شده‌اند. بر اساس تخمین‌های این بخش، بیشترین بار عاملی در بین نشانگرهای عامل زیربنایی کالبدی به گویه زیبایی‌های موجود در مسکن روستایی (بار عاملی $0/87$)، در بین نشانگرهای عامل محیطی به گویه برخورداری از چشم‌اندازهای زیبا و بدیع طبیعی (بار عاملی $0/87$)، در بین نشانگرهای عامل اقتصادی اجتماعی به گویه وجود تنوع معیشت (بار عاملی $0/87$) و در بین نشانگرهای عامل مدیریتی نهادی به گویه افزایش نهادها و سازمان‌های غیردولتی در زمینه گردشگری (بار عاملی

۰/۸۷) مربوط است. این نتایج نشان می‌دهد این نشانگرها بیشترین نقش را در تبیین تغییرات متغیرهای پنهان (عوامل پیش‌برنده) مرتبط داشته‌اند (جدول ۵).

جدول ۵: رتبه‌بندی عوامل پیش‌برنده توسعه گردشگری روستایی از نظر ساکنان محلی برحسب ضریب تغییرات

AVE	CR	R2	آماره T	بار عاملی	نماگر	معیار
۰,۵۸۴	۰,۹۰۱	۰,۶۷	۱۲,۴۰	۰,۷۳	فاصله نسبی مناسب با مرکز استان (PZ1)	زیربنایی کالبدی (PZ)
		۰,۵۹	۱۲,۵۲	۰,۷۸	وجود بسترهای زیرساختی مناسب نظیر آب، برق، تلفن و... (PZ2)	
		۰,۵۳	۱۲,۲۲	۰,۷۲	وجود معماری سازگار با طبیعت (PZ3)	
		۰,۷۵	۱۴,۱۱	۰,۸۷	زیبایی‌های موجود در مسکن روستایی (PZ4)	
۰,۶۸۹	۰,۹۳۲	۰,۶۶	۱۲,۶۲	۰,۷۷	برخورداری از چشم‌اندازها و آثار فرهنگی تاریخی با ارزش و اعتبار تاریخی (PM1)	محیطی (PM)
		۰,۴۵	۱۱,۱۲	۰,۶۵	نزدیکی به قله سیلان (PM2)	
		۰,۴۶	۱۱,۸۷	۰,۶۸	وجود چشمه‌های آب گرم معدنی (PM3)	
		۰,۴۱	۱۰,۲۹	۰,۶۱	جاذبیت‌های موجود در فعالیت‌های کشاورزی (PM4)	
		۰,۷۵	۱۴,۱۱	۰,۸۷	برخورداری از چشم‌اندازهای زیبا و بدیع طبیعی (جنگل و پوشش گیاهی و...) (PM5)	
		۰,۶۸	۱۲,۶۳	۰,۷۷	وجود فعالیت‌های ورزشی (کوهنوردی و...) (PM6)	
		۰,۴۵	۱۱,۰۱	۰,۶۷	آب‌وهوای پاک روستا (PM7)	
۰,۶۳۰	۰,۹۱۳	۰,۷۵	۱۳,۵۴	۰,۸۷	آداب و رسوم و فرهنگ محلی روستا (PE1)	اقتصادی-اجتماعی (PE)
		۰,۶۹	۱۲,۴۱	۰,۷۴	روحیه مهمان‌نوازی اهالی روستا (PE2)	
		۰,۶۷	۱۳,۲۷	۰,۸۲	تنوع صنایع دستی (قالی‌بافی، جاجیم‌بافی، نم‌دبافی، لباس، صنایع چوبی و خراطی و...) (PE3)	
		۰,۷۵	۱۴,۲۱	۰,۸۷	وجود تنوع معیشت (روستایی و عشایری) (PE4)	
۰,۶۷۴	۰,۹۱۹	۰,۶۷	۱۳,۲۷	۰,۸۲	افزایش تعداد افراد تحصیل کرده و متخصص در زمینه گردشگری در شهرستان نیر (PN1)	مدیریتی نهادی (PN)
		۰,۶۵	۱۲,۲۳	۰,۷۹	معرفی جاذبه‌های گردشگری و تبلیغات در این زمینه (PN2)	
		۰,۶۷	۱۳,۲۷	۰,۸۲	استفاده از روش‌های بازاریابی گردشگری (PN3)	
		۰,۷۵	۱۴,۱۱	۰,۸۷	افزایش نهادها و سازمان‌های غیردولتی در زمینه گردشگری (PN4)	
		۰,۶۸	۱۲,۶۳	۰,۷۷	وجود قوانین و مقررات لازم برای گسترش گردشگری روستایی (PN5)	
		۰,۷۰	۱۳,۴۲	۰,۸۴	انجام وظایف سازمانی ارگان‌های دولتی مانند سازمان میراث فرهنگی (PN6)	
		۰,۶۵	۱۲,۲۳	۰,۷۹	شناسایی روستاهای هدف گردشگری توسط سازمان میراث فرهنگی (PN7)	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

شکل - ۳: مدل تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم عوامل پیش‌برنده توسعه گردشگری روستایی براساس ضرایب معناداری

به منظور بررسی برازش الگوی اندازه‌گیری مربوط به عوامل پیش‌برنده توسعه گردشگری روستایی، براساس نتایج به دست آمده مقدار مربع کای برابر با $1087/22$ با درجه آزادی 947 است که در سطح خطای یک درصد ($p < 0/01$) معنادار شده است؛ اما مقدار نسبت کای اسکویر به درجه آزادی برابر با $1,96$ است که برازش قابل قبول مدل را نشان می‌دهد. نتایج شاخص‌های بررسی باقی‌مانده کوواریانس و واریانس در بافت داده‌ها ($RMR=0/05$ و $SRMR=0/05$) نشان می‌دهد کوواریانس و واریانس خطا به خوبی کنترل شده است. شاخص GFI نشان‌دهنده مقدار نسبی واریانس‌ها و کوواریانس‌هایی است که با مدل تبیین می‌شوند. مقدار به دست آمده برای این شاخص ($GFI=0.85$) تأییدکننده نتایج مربع کای است. نتایج شاخص‌های بررسی الگوهای جایگزین نیز نشان می‌دهد مقادیر این شاخص‌ها برای مدل بالاتر از $0/9$ محاسبه شده که مقدار قابل قبولی است. مقدار شاخص $RMSEA$ برای مدل‌های با برازش مطلوب $0/05$ و کمتر است. مقدار این شاخص برای مدل موانع توسعه گردشگری روستایی برابر با $0/061$ به دست آمده که حاکی از برازش نسبتاً مناسب مدل است. در مجموع مدل از معیارهای برازش کلی مناسبی برخوردار است؛ بدین معنی که داده‌های میدانی گردآوری شده تأییدکننده موانع شناسایی شده در مرحله کیفی پژوهش هستند (جدول ۶).

جدول - ۶: نتایج میزان انطباق مدل اندازه‌گیری با شاخص‌های برازندگی

گزارش شده	حد مطلوب	شاخص‌های برازش مدل
۱۰۸۷,۲۲	-	مقدار کای اسکویر (X^2)
۹۴۷	-	درجه آزادی (df)
۱,۹۶	≤ 3	نسبت کای اسکویر به درجه آزادی (x^2/df)
۰,۰۶۱	$\leq 0/08$	ریشه میانگین توان دوم خطای تقریب (RMSEA)
۰,۰۵	$RBMR \leq 0/05$	مجذور مقادیر باقی‌مانده (RMR)
۰,۰۵	$SRBMR \leq 0/05$	مجذور مقادیر باقی‌مانده استاندارد شده (SRMR)
۰,۸۵	$0/80 \leq GFI$	شاخص برازندگی (GFI)
۰,۹۱	$0/90 \leq CFI$	شاخص برازش تطبیقی (CFI)
۰,۹۵	$0/90 \leq NFI$	شاخص برازش نرم‌شده (NFI)
۰,۹۴	$0/90 \leq NNFI$	شاخص برازش نرم‌نشده (NNFI)
۰,۹۵	$0/90 \leq IFI$	شاخص برازندگی فزاینده (IFI)

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

نتیجه‌گیری

در سال‌های اخیر در پی بعضی تحولات جهانی، بسیاری از مناطق روستایی کشورهای در حال توسعه در شالوده‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی تحولات اساسی یافته‌اند که به تخلیه روزافزون روستاها، کاهش تولیدات کشاورزی و از سویی رشد سریع شهرنشینی و افزایش مشکلات شهری منجر شده است. با توجه به ناکامی‌های برنامه‌ریزی‌های مختلف در زمینه توسعه مناطق روستایی ضروری است راهکارهای جدیدی در این زمینه ارائه شود تا از توان بالقوه این‌گونه مکان‌ها به شکلی اصولی و عقلایی استفاده شود. در این زمینه توسعه صنعت گردشگری در نواحی روستایی به‌مثابه راهکاری جدید مورد توجه جوامع محلی، عوامل سیاسی و برنامه‌ریزان قرار گرفت؛ زیرا به اعتقاد آنان گردشگری نقشی مهم در توسعه مناطق روستایی دارد. با توجه به اهمیت موضوع، پژوهش حاضر در زمینه بررسی عوامل بازدارنده و پیش‌برنده توسعه گردشگری روستایی در شهرستان نیر انجام شده است. براساس تحلیل محتوای کیفی داده‌های گردآوری‌شده با بررسی منابع موجود و مصاحبه‌ها، مفاهیم کلیدی از متن یادداشت‌ها و مصاحبه‌ها استخراج و طی انجام کدگذاری باز، ۳۰ عامل بازدارنده و ۲۲ عامل پیش‌برنده در قالب چهار گروه اصلی عوامل زیربنایی کالبدی، محیطی، اقتصادی اجتماعی و مدیریتی شناسایی و برای رتبه‌بندی این عوامل از نظرات ساکنان روستاهای انتخابی شهرستان نیر در قالب پرسش‌نامه استفاده شد.

نتایج بررسی عوامل بازدارنده توسعه گردشگری روستایی در روستاهای بخش شهرستان نیر نشان می‌دهد براساس ضریب تغییرات کلی به ترتیب معیارهای زیربنایی کالبدی (ضریب تغییرات ۰/۲۳)، مدیریتی نهادی (ضریب تغییرات ۰/۲۵)، محیطی (ضریب تغییرات ۰/۲۵۸) و اقتصادی اجتماعی (ضریب تغییرات ۰/۲۷۱)، موانع عمده توسعه گردشگری روستایی محسوب می‌شوند؛ همچنین براساس نتایج به‌دست‌آمده از بین عوامل زیربنایی کالبدی گوئی کمبود امکانات بهداشتی و درمانی روستا (ضریب تغییرات ۰/۲۲۲)، از بین عوامل محیطی فصلی بودن

فعالیت های گردشگری (ضریب تغییرات ۰/۲۰۸)، از بین عوامل اقتصادی اجتماعی گویه مهاجرت ساکنان اصیل و بومی از روستا (ضریب تغییرات ۰/۲۰۲) و از بین عوامل نهادی گویه وجود موانع و مشکلات بر سر راه سرمایه گذاری در بخش گردشگری روستا (ضریب تغییرات ۰/۲۱۷) به لحاظ اهمیت در رتبه نخست قرار دارند؛ همچنین براساس تخمین ها، بیشترین بار عاملی در بین نشانگرهای عامل زیربنایی کالبدی به گویه ضعف در حوزه راه و ترابری (بار عاملی ۰/۸۴)، در بین نشانگرهای عامل محیطی به گویه تخریب های صورت گرفته در استفاده از منابع طبیعی روستا (بار عاملی ۰/۷۷)، در بین نشانگرهای عامل اقتصادی اجتماعی به گویه اختصاص نیافتن اعتبارات بانکی به بخش گردشگری روستا (بار عاملی ۰/۸۱) و در بین نشانگرهای عامل مدیریتی نهادی به گویه ضعف هماهنگی بین سازمان ها و وزارتخانه های متصدی در امر گردشگری (به ویژه گردشگری روستایی) (بار عاملی ۰/۸۷) مربوط بوده است؛ به بیانی این نشانگرها بیشترین نقش را در تبیین تغییرات متغیرهای پنهان (عوامل بازدارنده) مرتبط داشته اند.

در بررسی عوامل پیش‌برنده توسعه گردشگری روستایی، نتایج نشان می‌دهد براساس ضریب تغییرات کلی به ترتیب معیار محیطی (ضریب تغییرات ۰/۲۲۸)، مدیریتی نهادی (ضریب تغییرات ۰/۲۳۶)، اقتصادی اجتماعی (ضریب تغییرات ۰/۲۵۶) و زیربنایی کالبدی (ضریب تغییرات ۰/۲۶۵)، عوامل پیش‌برنده توسعه گردشگری روستایی محسوب می‌شوند؛ همچنین براساس نتایج به دست آمده از بین عوامل پیش‌برنده زیربنایی کالبدی گویه وجود معماری سازگار با طبیعت (ضریب تغییرات ۰/۲۵۱)، از بین عوامل محیطی گویه برخورداری از چشم‌اندازهای زیبا و بدیع طبیعی (جنگل و پوشش گیاهی و...) (ضریب تغییرات ۰/۲۰۱)، از بین عوامل اقتصادی اجتماعی گویه روحیه مهمان‌نوازی اهالی روستا (ضریب تغییرات ۰/۲۱۴) و از بین عوامل مدیریتی نهادی گویه افزایش نهادها و سازمان‌های غیردولتی در زمینه گردشگری (ضریب تغییرات ۰/۲۰۳) به لحاظ اهمیت در رتبه نخست قرار دارند. براساس تخمین‌های تحلیل عاملی، بیشترین بار عاملی از بین نشانگرهای عامل زیربنایی کالبدی به گویه ضعف در حوزه راه و ترابری (بار عاملی ۰/۸۴)، از بین نشانگرهای عامل محیطی به گویه تخریب‌های صورت گرفته در استفاده از منابع طبیعی روستا (بار عاملی ۰/۷۷)، از بین نشانگرهای عامل اقتصادی اجتماعی به گویه اختصاص نیافتن اعتبارات بانکی به بخش گردشگری روستا (بار عاملی ۰/۸۱) و از بین نشانگرهای عامل مدیریتی نهادی به گویه ضعف هماهنگی بین سازمان‌ها و وزارتخانه‌های متصدی در امر گردشگری (به ویژه گردشگری روستایی) (بار عاملی ۰/۸۷) مربوط بوده است و بیشترین نقش را در تبیین تغییرات متغیرهای پنهان (عوامل پیش‌برنده) مرتبط داشته‌اند.

براساس نتایج پژوهش حاضر مقوله گردشگری را به صورت جامع بررسی و آن را از ابعاد اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، کالبدی و زیرساختی در دو مقوله پیش‌برندگی و بازدارندگی ارزیابی کرده است. این نتایج در بخش عوامل بازدارنده با مطالعات لطیفی و همکاران (۱۳۹۲)، شوکتی آملانی و همکاران (۱۳۹۵)، حیدری ساریان (۱۳۹۶) و در نهایت راسور^۱ (۲۰۱۲) مطابقت دارد که موانع و مشکلات توسعه گردشگری را بررسی کرده بودند.

^۱. Rathore

نتایج پژوهش حاضر در بخش عوامل پیش‌برنده گردشگری روستایی با مطالعات تقوی‌فرد و اسعدیان (۱۳۹۵)، مولایی و همکاران (۱۳۹۷) و ایمانی و رضوی (۱۳۹۹) همخوانی دارد. این پژوهشگران پیشران‌های کلیدی و عوامل اثرگذار بر توسعه گردشگری روستایی را شناسایی و بررسی کرده بودند.

در بخش مطالعات خارجی نیز نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های راسور (۲۰۱۲)، وسنام و همکاران^۱ (۲۰۱۵)، کولاول و همکاران^۲ (۲۰۱۷) و وانگ و همکاران^۳ (۲۰۲۱) مبنی بر آثار گردشگری بر رضایت و کیفیت زندگی همخوانی دارد.

با توجه به یافته‌ها و نتایج به دست آمده از پژوهش حاضر، عوامل متعددی در موفقیت گردشگری روستایی نقش دارند که از سویی ارتباط و تعامل بین آنها به توسعه گردشگری خواهد انجامید و از سوی دیگر نبود ارتباط یا همسویی بین آنها از این توسعه ممانعت خواهد کرد. وجود تأسیسات رفاهی و امکانات برای روستاها، برنامه‌ریزی مناسب در زمینه گردشگری و فضاهای اقامتی و گردشگری نیز از متغیرهای تأثیرگذار بر موفقیت گردشگری روستایی است که همراه با پس‌انداز و سرمایه‌گذاری به جذب نیروی مازاد کشاورزی و بازاریابی تولیدات روستایی منجر می‌شود؛ همچنین بین نیروی متخصص گردشگری و آموزش مردم بومی و دسترسی آنها به خدمات اجتماعی و تعدد مراکز تصمیم‌گیری با موفقیت گردشگری روستایی ارتباط مستقیم وجود دارد؛ زیرا استفاده از وجود عشایر، توجه به صنایع بومی، بازار هفتگی و روزانه در روستا و معرفی آداب و رسوم سنتی روستا از دستاوردهای موفقیت توسعه گردشگری روستایی محسوب می‌شود که به واسطه آموزش مردم و افزایش آگاهی‌های آنها میسر است؛ بنابراین اجتماع‌محوری برای برنامه‌ریزی و پیشبرد گردشگری روستایی اهمیت زیادی دارد؛ زیرا توسعه گردشگری روستایی باید با امیال و اهداف جامعه سازگار باشد و علایق و سلایق افراد خارج از جامعه بر گردشگری محلی حکمفرما نباشد تا به رکود گردشگری منجر نشود و همچنین مردم روستایی و بومی در توسعه فعالیت‌های گردشگری که سود و زیان را برای آنها به همراه دارد، مشارکت داشته باشند.

با توجه به نتایج متناسب با یافته‌ها، پیشنهادهایی برای رفع عوامل بازدارنده و بهبود عوامل پیش‌برنده توسعه گردشگری روستایی ارائه می‌شود:

- افزایش تعداد آلاچیق‌ها و سکوها و چادرزنی و توسعه تسهیلات روشنایی با مکان‌یابی مناسب در همجواری با جاذبه‌های طبیعی موجود در روستاهای هدف گردشگری شهرستان؛
- تحدید، حفاظت و ساماندهی حریم پدیده‌ها و جاذبه‌های طبیعی، تاریخی و فرهنگی روستایی؛
- توجه به وجود چشمه‌های آب گرم، کوهستانی‌بودن و ارتفاعات برف‌گیر و انواع مختلف گردشگری طبیعت‌محور با در نظر گرفتن ظرفیت‌های منطقه؛
- احیای فرهنگ عمومی منطقه با صنایع دستی، غذاهای محلی و موسیقی محلی برای جذب گردشگر و توسعه گردشگری؛

¹. Woosnam et al.

². Kolawole et al.

³. Wang et al.

- برگزاری دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت و میان‌مدت برای متولیان بخش عمومی و خصوصی گردشگری به‌منظور آگاه‌سازی آنان از قوانین و مقررات، استانداردها و دانش جدید در حوزه گردشگری روستایی؛
- ارتقای سطح آگاهی و ادراک ساکنان بومی از منافع توسعه گردشگری و ایجاد اشتغال‌زایی؛
- توجه به گردشگری کشاورزی و مزرعه و توسعه آن با توجه به تداخل فعالیت‌های گردشگری و فصل کشت و کار روستایی؛
- زیباسازی محوطه‌های گردشگری متناسب با شرایط تاریخی و فرهنگی و همچنین فضا‌سازی‌های مناسب برای چشمه‌های آب گرم؛
- افزایش رفاه اجتماعی و کیفیت زندگی روستاهای شهرستان با توسعه خدمات بهداشتی، درمانی، آموزشی، ارتباطی و خدمات حمایتی.

منابع

- ۱- اروجی، حسن، (۱۳۹۶)، تبیین روند توسعه گردشگری در مناطق روستایی؛ مورد مطالعه: شهرستان خورویابانک، رساله دکتری رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، استاد راهنما: جلالیان، حمید، دانشگاه خوارزمی تهران، دانشکده علوم جغرافیایی.
- ۲- استانداری اردبیل، (۱۳۹۵)، گزارش سالانه استانداری اردبیل.
- ۳- اعظمی، امیر، حشمتی جدید، مهدی، سلیمانی، عادل، علی‌بیگی، امیرحسین، (۱۳۹۵)، تبیین اثرات گردشگری بر توسعه پایدار روستایی؛ مطالعه موردی: روستای ریجاب از توابع شهرستان دالاهو، میراث و گردشگری، دوره ۱، شماره ۱، ۲۳-۴۲.
- ۴- ایمانی، بهرام، رضوی، سید مختار، (۱۳۹۹)، شناسایی پیشران‌های مؤثر بر وضعیت آینده گردشگری پایدار با رویکرد آینده پژوهی، مورد مطالعه: روستاهای بخش مرکزی شهرستان سرعین، برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، دوره ۹، شماره ۲، ۷۱-۹۰.
- ۵- بیات، ناصر، بدری، سید علی، (۱۳۹۷)، بخش‌بندی بازار گردشگری در نواحی روستایی با تأکید بر عوامل انگیزشی؛ مورد مطالعه: حوضه آبریز رودخانه کلان ملایر، تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال ۱۸، شماره ۴۹، صص ۱۶۷-۱۸۶.
- ۶- تقوی‌فرد، محمدتقی، اسعدیان اردکانی، فائزه، (۱۳۹۵)، ارائه مدل توسعه گردشگری الکترونیکی با رویکرد مدل‌سازی ساختاری تفسیری، مطالعات مدیریت گردشگری، سال ۱۱، شماره ۳۳، ۱۹-۳۹.
- ۷- تقی‌لو، علی‌اکبر، کیانی، مصطفی، کهکی، فاطمه‌سادات، (۱۳۹۷)، بررسی و تحلیل اثرات اقتصادی و زیست‌محیطی گردشگری در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان سامان، برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۸، شماره ۳۱، ۱۱۴-۱۰۳.

- ۸- جعفری، وحیده، نجارزاده، محمد، کیانی فیض‌آبادی، زهره، (۱۳۹۶)، بررسی عوامل مؤثر بر ارزش ویژه برند مقصد گردشگری؛ مورد مطالعه: شهرستان سوادکوه، مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، سال ۶، شماره ۲۰، ۷۵-۹۳.
- ۹- حیدری ساریان، وکیل، ملکی، ابوذر، (۱۳۹۴)، بررسی اثرات اقتصادی، اجتماعی و روان‌شناختی گردشگری بر توسعه مناطق روستایی شهرستان مشکین شهر، مطالعه موردی: دهستان لاهرود، فضای گردشگری، سال ۴، شماره ۱۶، ۵۵-۵۰.
- ۱۰- حیدری ساریان، وکیل، (۱۳۹۶)، بررسی اثرات گردشگری در توسعه اجتماعی مناطق روستایی؛ مورد مطالعه: شهرستان مشکین شهر، آمایش جغرافیایی فضا، سال ۷، شماره ۲۵، ۱۸۶-۱۷۱.
- ۱۱- خانی، فضیله، خسروی‌مهر، حمیده، طورانی، علی، (۱۳۹۳)، سنجش پتانسیل‌های گردشگری روستایی با رویکرد رفع چالش‌های اقتصادی، مطالعه موردی: دهستان قلعه قافه- شهرستان مینودشت، پژوهش‌های روستایی، دوره ۵، شماره ۱، ۱۹۱-۲۱۲.
- ۱۲- رضوانی، محمدرضا، بیات، ناصر، (۱۳۹۲)، تحلیل جایگاه گردشگری روستایی در برنامه‌های کلان توسعه کشور با برنامه پنج‌ساله توسعه ملی، برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، دوره ۳، شماره ۹، ۲۰۵-۱۸۵.
- ۱۳- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، مهدوی، داوود، (۱۳۸۵)، راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT؛ مورد مطالعه: دهستان لواسان کوچک، دوره ۱۰، شماره ۲، صص ۳۰-۱.
- ۱۴- رمضانپایی، ناهید، (۱۳۹۵)، بررسی قابلیت‌ها و موانع توسعه گردشگری روستاهای هدف گردشگری؛ مطالعه موردی: سراب کلان، زنجیره‌علیا و سنگ سفید ایلام، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت جهانگردی، استاد راهنما: آزادی، یونس، موسسه آموزش عالی باختران ایلام.
- ۱۵- شوکتی آق‌قانی، محمد، اسحاقی، رضا، ماهری، احد، رضایی، روح‌الله، شعبانعلی فمی، حسین، (۱۳۹۵)، بررسی موانع توسعه گردشگری در مناطق روستایی شهرستان اسکوه؛ مطالعه موردی: روستای ساحلی آق‌گنبد، فصلنامه علمی پژوهشی فضای جغرافیایی، سال ۱۶، شماره ۳۵، ۳۷-۲۳.
- ۱۶- طوافی، فهیمه، (۱۳۹۴)، سنجش اثرات گردشگری بر جامعه روستایی؛ مورد مطالعه: دهستان اورامان‌نخت، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، استاد راهنما: کلانتری، محسن، دانشگاه تهران، دانشکده جغرافیا.
- ۱۷- فرمانداری شهرستان نیر، (۱۳۹۸)، گزارش فرمانداری شهرستان نیر، شهرستان نیر، استان اردبیل، سایت فرمانداری: www.nir.ostan-ar.ir.
- ۱۸- لطیفی، سمیه، نادری مهدیی، کریم، زلیخایی سیار، لیلا، (۱۳۹۲)، موانع مؤثر بر توسعه فعالیت‌های گردشگری در نواحی روستایی همدان با تأکید بر روستاهای هدف گردشگری، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۳، شماره ۹، ۸۷-۷۷.

۱۹- مولایی، احمدرضا، صنایعی، علی، انصاری، آذرنوش، (۱۳۹۷)، شناسایی و سنجش پیشران‌های کلیدی مؤثر در تعیین حس مکان مقاصد گردشگری؛ مطالعه موردی: شهر اصفهان، مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، سال ۷، شماره ۲۶، ۵۲-۶۷.

۲۰- یاری حصار، ارسطو، باختر، سهیلا، (۱۳۹۵)، ارزیابی شاخص‌های گردشگری پایدار روستایی از منظر جامعه محلی و گردشگران، مورد مطالعه: شهرستان نیر، برنامه‌ریزی منطقه‌ای مرودشت، سال ۶، شماره ۲۲، ۱۳۴-۱۲۱.

۲۱- یاری حصار، ارسطو، مهدوی، داوود، حیدری ساریان، وکیل، ابراهیمی، خدیجه، (۱۳۹۶)، پایش چرخه حیات گردشگری پایدار؛ مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری استان اردبیل، برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دوره ۹، شماره ۴، ۱۸۶-۲۱۵.

- 22- Alam, Md. Samsul, Paramati, Sudharshan Reddy, (2016), **The impact of tourism on income inequality in developing economies: Does Kuznets curve hypothesis exist?** Annals of Tourism Research, 61, pp 111-126.
- 23- Condesso, F., (2011), **Rural development, cultural heritage and tourism**, Journal Cuadernos de Desarrollo Rural, 8 (66), pp 197-222.
- 24- Dinis, I., Simoes, O., Cruz, C., Teodoro, A., (2019). **Understanding the impact of intentions in the adoption of local development practices by rural tourism hosts in Portugal**, Journal of Rural Studies, Vol 72, pp 92-103.
- 25- El-Gohary, H., (2016), **Halal tourism, is it really Halal?** Tourism Management Perspectives, 19, pp 124-130.
- 26- Ertuna, B., Kirbas, G., (2012), **Localcommunity Involment In Rursl Tourism Development: The Case of Kastamoun, Turkey**, Revista De Turismoy Patrimomio Cultural, 10 (2), pp 17-24.
- 27- Huang, W., Beeco, J.A., Hallo, J.C., Norman, W.C., (2016). **Bundling attractions for rural tourism development**, Journal of Sustainable Tourism, 24 (10), pp 1387-1402.
- 28- Hwang, J., Lee, S., (2015), **The effect of the rural tourism policy on non-farm income in South Korea**, Tourism Management, Vol 46, pp 501-513.
- 29- Karar, A., (2017), **Impact of Pilgrim Tourism at Haridwar**, Anthropologist, 12 (2), pp 99-105.
- 30- Kolawole, O.I., Mbaiwa, J.E., Mmopelwa, W., Kgathi, D.L., (2017), **the socio- cultural impacts of tourism on people's quality of life in maun, Botswana**, Botswana notes and records, 49, pp 73-86.
- 31- Lane, B., (1994), **What is rural tourism?** Journal of Sustainable Tourism, 2 (1 & 2), pp 7-21.
- 32- Liu, C., Dou, X., Li, J., Cai, L.A., (2020). **Analyzing government role in rural tourism development: An empirical investigation from China**, Journal of Rural Studies, 79, 177-188.
- 33- Rathore, N., (2012), **Rural tourism impact, challenges and opportunities**, Journal of Business Economics & Management Research, 2 (2), pp 252- 260.
- 34- Richard, J., (2013), **Recreation, tourism, and rural well-being**, Washington, DC: US Department of Agriculture, Economic Research Service, No 7, pp 1-38.
- 35- Shen, S., Wang, H., Quan, Q., Xu, J., (2019). **Rurality and rural tourism development in China**, Tourism Management Perspectives, 30, 98-106.

- 36- Singla, M., (2014), **A case study on socio-cultural impacts of tourism in the city of Jaipur, Rajasthan: India**, Journal of Business Management & Social Sciences Research, 3 (2), 9-23.
- 37- Situmorang, R., Trilaksono, T., Japutra, A., (2019). Friend or Foe? The complex relationship between indigenous people and policymakers regarding *rural tourism* in Indonesia, Journal of Hospitality and *Tourism Management*, Vol 39, pp 20-29.
- 38- Su, L., Huang, S., Huang, J., (2018). **Effects of destination social responsibility and tourism impacts on residents' support for tourism and perceived quality of life. J. Hospit**, Tourism Res, 42 (7), pp 1039-1057.
- 39- Torres-Delgado, A., Saarinen, J., (2014), **Using indicators to assess sustainable tourism development: a review**, Tourism Geographies: An International Journal of Tourism Space, Place and Environment, 16: 1, pp 31-47.
- 40- Wang, r., dai, m., ou, y., ma, x., (2021). **Residents' happiness of life in rural tourism development**, Journal of Destination Marketing & Management, Vol 20, pp 100-612.
- 41- Woosnam, K.M., Shafer, C.S., Scott, D., Timothy, D.J., (2015), **Tourists perceived safety through emotional solidarity with residents in two Mexico–United States border regions**, Tourism Management, 46 (0), 263-273.